



לגמור את זה יפה

| מאת: יעל־שחר שריד |

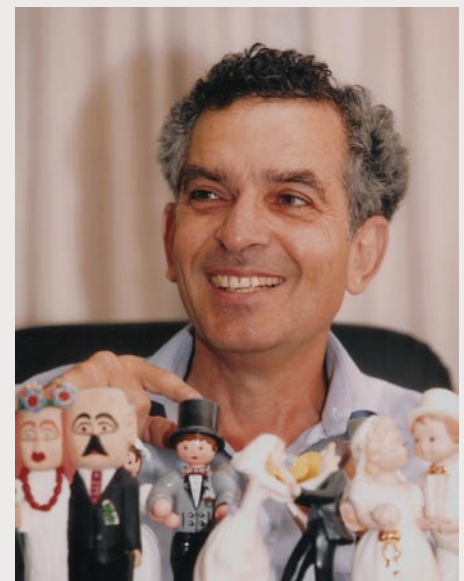
על פי הערכה אופטימית, אחד מתוך עשרה זוגות הנישאים בימים אלה, יתגרש תוך עשר שנים. הפסימיים מדברים על כל זוג שלישי שמתגרש. בני דוֹן־יחיא, מעורכי הדין המובילים בארץ בתחום דיני המשפחה, מסביר בראיון מיוחד ל"הורים וילדים", האם ומתי ניתן להציל את הנישואים, כיצד מספרים על ההחלטה הקשה לילדים ואיך ממזערים את הפגיעה בהם ככל האפשר

הקשר ביניהם, אבל הצד השני של המטבע הוא שהלידות והטיפול בילדים מרחיקים לא פעם בין הבעל לאישה".

בחלק מהעולם המערבי, מתגרש כל זוג שני וסביר להניח שעד שתגמרו לקרוא את המשפט הבא, יתגרש בארצות הברית עוד זוג אחד. "מבחינה זאת אנחנו עדיין במצב טוב", מציין עו"ד דוֹן־יחיא.

הסיבה העיקרית לגירושים, לדבריו, היא שהתופעה מזינה את עצמה. "ככל שמתגרשים יותר", הוא אומר, "כך יתגרשו יותר. וככל שמתגרשים יותר בסביבה הקרובה, כך יש סיכוי שתתגרשו. לכך יש להוסיף את המתירנות הגוברת ואת תוחלת החיים המתארכת. גורם נוסף משמעותי בשנים האחרונות

// כל זוג רביעי המתחתן בימים אלה, יתגרש בטווח של עשר שנים", כך אומר עורך הדין **בני דוֹן־יחיא**, מומחה לדיני משפחה. לדבריו, הסטטיסטיקה הזאת היא בגדר הערכה אופטימית. על פי הערכה פסימית יותר, כל זוג שלישי יתגרש. לדבריו, יותר זוגות מתגרשים לאחר הולדת הילדים. "בדרך כלל, רוב הישראלים מביאים ילדים לעולם שנים ספורות לאחר הנישואים", הוא אומר. "הילדים מהווים גם 'חיבור'. הם מחזקים את הזוגיות, אבל השחיקה מכרסמת תחת היסודות והמספרים העגומים של הפרידות מוכיחים זאת. הופעתם של הילדים לתוך המסגרת הזוגית גורמת תכופות לקירוב בין הצדדים ולהעמקת איכות



עו"ד בני דוֹן־יחיא (צילום: משה שי)

הוא יזום גירושים על ידי נשים בהיקפים שלא היו פעם. יותר נשים יוצאות לעבוד וללמוד מחוץ לבית. הן חשות ביטחון כלכלי ופחות מודאגות ממה שעתידי לקרות ביום שאחרי הגירושים. פחות ופחות נשים מוכנות להשלים עם זוגיות לא איכותית".

עו"ד בני דו"יחייא (58), יליד תל אביב, אב לחמישה, נחשב לעורך הדין המוביל בארץ בתחום של דיני משפחה. הוא חיבר שישה ספרים בתחום, האחרון שבהם "זוג משמים": שירים, סיפורים, בדיחות ואמרות על גברים ונשים וצרות אחרות, ראה אור לפני חודשים ספורים בהוצאת "רקיע". בנוסף, הוא מגיש תכנית לייעוץ בדיני אישות בקול ישראל ומרצה בנושא על בימות שונות.

זוגות רבים רוצים להתגרש, אבל אינם עושים זאת "בגלל הילדים". לדעתך, האם יש טעם בהמשך נישואים גרועיים רק כדי לא לפגוע בילדים הקטנים?

"קודם כל, זה נראה לי מאוד אנושי. התופעה של זוגות שנשארים רק בגלל הילדים היא רחבה ואני נתקל בה הרבה. מצד שני, זו תופעה מאוד 'הודית'.

שניהם'. כולם יודעים זאת, והשאלה שאדם מהחוק אינו יכול לענות עליה היא מהו הרגע שבו האיזון בין המרכיבים האלה השתנה באופן שאי אפשר יותר להמשיך".

מה לגבי הילדים עצמם? האם עדיף להם לגדול במשפחה שחיייה רצופים מריבות ומתיחות?

"במרבית המקרים - כן. מחקרים מראים כי ילדים מעדיפים לחיות עם שני הורים, גם כאשר האווירה הזוגית אינה בריאה. הנזק הנגרם לילדים בשל גירושי הוריהם הוא ודאי. עם זאת, הנזק המוסב להם כאשר הוריהם חיים יחד, אך חיייהם אינם טובים - אינו ברור. הדבר שונה כאשר חיי הנישואים קורסים לחלוטין והדגם העומד לעיני הילדים חולני. במקרה כזה עדיף לילדים לגדול במשפחה חד הורית, בתקווה כי ההורה המשמורן ישתקם בעתיד עם בן זוג חדש, והם יחזרו לחיות במשפחה דו הורית, גם כאשר מדובר בהורה חורג".

מתי לספר לילדים

אחת הסיטואציות הקשות ביותר העומדות בפני בני הזוג המתגרשים היא לספר על כך לילדים. "זהו אחד המעמדים הקשים ביותר שחווה כל הורה מתגרש", אומר עו"ד דו"יחייא. "לא פעם שמעתי הורים - אמהות יותר מאבות - שדחו את



נסיבות הגירושים וירגיש צורך 'לאזן' את התמונה. הנזק הנגרם לילד בשל כך רק גדל ומעמיק".

יש הורים שאינם משתפים את הילדים בחילוקי הדעות ביניהם ומתגרשים בלי שהילדים יידעו מה הסיבה לכך. הם זה רצוי?

"תלוי בגיל הילדים. המצב היותר רצוי, בתוך מציאות לא רצויה, הוא להסביר לילדים במשותף כי ההורים אינם מסתדרים ביניהם והם בטוחים כי עדיף להם - להורים, אבל גם לילדים - להיפרד. יש הורים האומרים לילדיהם כי הם אינם אוהבים עוד אחד את השני, ולא יכולים להמשיך לחיות ביחד. אינני בטוח אם תובנה כזאת רצויה לילדים צעירים.

"אין נוסחת פלא מה בדיוק כדאי לומר לקורבנות העיקריים של כל גירושים. זה תלוי בגיל הילד, בהבנתו, ברגישותו ובגורמים נוספים. לי ברור שהורים צריכים ללמד את ילדיהם שאין יחסים אנושיים בלי מריבות, ובעיקר - איך לריב בלי לחצות קווים אדומים ואיך להתפייס".

אולי כדאי "לטפף" לילדים באופן כללי על גירושים. למשל, באמצעות הקראת ספרים על הנושא, כך שתהיה להם הכנה מוקדמת?

"זה רעיון טוב, במיוחד כאשר אין שיתוף פעולה בין ההורים. בדרך זו יכול ההורה המעוניין לרזז את הגירושים ולהעלות את הנושא, כדי שלא יהיה זר לילדים הרכים. בגיל מסוים, שקטן והולך

"לדעתי, את ההודעה על הגירושים יש לספר לילד רק ברגע האחרון. לא אחת הורים מקבלים החלטה להתגרש בעקבות מריבה סוערת וממהרים להודיע על כך לילדים. לאחר מכן הם משנים את דעתם, והפגיעה בילדים הייתה מיותרת. טעם אחר הוא שלא פעם בין ההודעה לילדים על הגירושים הצפויים לבין ביצוע הגירושים בפועל חולף זמן רב, משום שההורים טרם סיימו את ההליכים. המתח בבית בתקופת הביניים קשה מאוד, והדבר כמוכן אינו טוב לילדים"

עם השנים, ילדים קולטים כבר בעצמם - במידה רבה מהטלוויזיה - שקיים מושג כזה של גירושים. יותר ויותר ילדים נתקלים בתופעה בגלל חברים שהוריהם התגרשו. מצב זה מחייב בכל מקרה, גם כאשר ההורים חיים בשלום, לשוחח עם ילדם על גירושי ההורים של החבר".

באיזה שלב צריך לדבר עם הילדים על הגירושים?

"לדעתי, רק ברגע האחרון. קורה לא אחת שהורים מקבלים החלטה להתגרש בעקבות מריבה סוערת וממהרים להודיע על כך לילדים. לאחר מכן הם משנים את דעתם, והפגיעה בילדים הייתה מיותרת. טעם אחר הוא שלא פעם בין ההודעה לילדים על הגירושים הצפויים לבין ביצוע הגירושים בפועל חולף זמן רב, משום שההורים טרם סיימו את מאבקי הרכוש, הסדרי הראייה ועניינים נוספים המעכבים את הפירוד בפועל ביניהם. לעתים כבר אין חילוקי דעות, אבל הדירה למשל טרם נמכרה, ולכן ההורה הלא משמורן אינו רוצה או אינו יכול לעזוב לפני שקיבל את חלקו בדירה. המתח בבית

ההחלטה לפרק את המשפחה, רק משום שלא היו מסוגלים לחשוב על הרגע שבו יבשרו לילד את הבשורה שלעתים מחריבה את עולמו. התשובה הטובה ביותר שלי היא שאת השאלה הזאת צריכים ההורים להפנות לפסיכולוג ולקבל הדרכה מתאימה".

ואם אין ביניהם שיתוף פעולה ואחד מהם מסרב לפנות לייעוץ?

"ההורה השני לא צריך לוותר. עליו להשקיע כל מאמץ כדי לשכנע את בן זוגו לשתף פעולה. אם ימשיך לסרב, כדאי לשקול אם לערב את בני המשפחה של הסרבן ואולי גורמים אחרים, כמו הגנת או המורה, כדי לדבר על לבו של הצד השני. לעתים פונים לחברים טובים שישכנעו את בן זוגם להפריד בין הגשותיהם הפגועים והסוערים לבין צורכי הילדים. לא פעם זה עוזר.

"בכל מקרה, אסור להורה, אלא אם כן אין ברירה, להודיע לבדו לילד על הגירושים. אחרת ההורה השני יהיה בטוח שהילד שמע גרסה חד צדדית על

בעולם המערבי, כידוע, שיעור הגירושים גבוה בהרבה מאשר אצלנו, בין השאר משום שהמניע ששאלת עליו - לא לפגוע בילדים - קיים פחות".

אז מה אתה מייעץ לבעל או לאישה השואלים אותך מה לעשות במקרה כזה?

"קטונתי מלומר לאדם השרוי בזוגיות קשה אם עליו להקריב את האושר שלו לטובת האושר של ילדיו. ההכרעה נתונה למצפוננו ולשיקולו של כל אחד. מי יכול באמת לדעת מה מתחולל בקרבנו של אדם הרוצה להתגרש, באיזה קשיים הוא נמצא, מהי נקודת השבירה שלו? מיישהו אמר פעם: 'עשו אהבה ולא מלחמה, ואם תחתנו - תעשו את

» בתקופת הביניים קשה מאוד, והדבר כמובן אינו טוב לילדים».

יש גיל שבו הילדים נפגעים במיוחד מהגירויים ולכן כדאי לחכות?

”ככל שהילד קטן יותר, הוא נפגע פחות. תינוקות אינם מבינים כמובן מה מהות הגירויים ולעתים גם אינם חשים בעזיבתו של אביהם. ברוב המקרים הדבר נכון גם בהמשך השנים. לכאורה, 'עדיף' להתגרש כאשר הילד בן חמש מאשר בן שבע, אלא שזו תשובה מכלילה, וגם לשאלה הזאת רצוי לקבל הדרכה מקצועית”.

איך קובעים את המשמורת

ברוב מקרי הגירויים הילד נשאר במשמורת אמו. ”זו טובתו”, אומר עו”ד דו”חייא, ומרבית האבות יודעים זאת. למעשה, מרביתם אינם מעוניינים מראש לקבל משמורת על הילדים. אבל כאשר האב עומד על רצונו להיות המשמורן,



לא נייער מספיק את האבק מעל הדעה הזאת. בכל מקרה, יש להיזהר מאוד בהחלטה בנושא הזה, כיוון שיש לערוך בדיקה מעמיקה ומעקב אחר תגובות הילדים המצויים בהסדר של משמורת משותפת”.

עו”ד דו”חייא מציין כי בשנים האחרונות האבות מעורבים יותר בחיי הילדים לאחר הגירויים. ”זו תופעה מתרחבת של אבות הדורשים לקבל את הילדים ללינה אחת או שתיים גם באמצע השבוע, ולא רק בסופי שבוע פעם בשבועיים. אבות דורשים גם סוף שבוע ארוך, מיום שישי ועד יום ראשון בבוקר. אני רואה בברכה את המגמה הזאת. היא טובה בדרך כלל גם לילדים וגם לאבותיהם. לדעתי, הדבר רצוי גם לאם שזקוקה לזמן שלה בלי שהילדים יהיו צמודים אליה מסביב לשעון”.

במקרים של מאבקים, כאשר אחד ההורים עוזב, איך קובעים הסדרי ראייה זמניים?

”באין הסכמה, בית המשפט יעשה סדר. המקובל הוא לאפשר בשלב הראשון לאב לראות את הילד פעמיים בשבוע למשך שלוש עד ארבע שעות בכל

”יש בעיה אמיתית בגיל הילדות. לא פעם האב טרם התקשר לילד, אינו יודע לטפל בו, ועם כל הרצון הטוב - קשה לו להיניק אותו. לכן, ניתן להבין את חששה של האם למסור את העולל בלי השגחתה הצמודה. מצד שני, לא אחת האבא אינו רוצה או מסוגל לראות את אשתו לשעבר. בנוסף, התחושה שהילד זקוק ל'שומר ראש', אינה נוחה לאב הטרי. לפעמים הפתרון הוא שהאב יקבל את הילד בליווי אמו, דבר שמרגיע את הגרושה”

מפגש. כשהילד בן שנתיים-שלוש, האב יקבל אותו ללינה בסוף שבוע פעמיים בחודש, מיום שישי בצהריים ועד למוצאי שבת. כאשר האם מתנגדת ללינות בשל הגיל הרך, יטה השופט בשלב הראשוני להימנע מכך עד לבירור יסודי יותר.

”בית המשפט מזמין בדרך כלל תסקיר סעד, ולאחר חודשים אחדים מגיעות ההמלצות ובהן מצטיירת תמונה ברורה פחות או יותר. במצב הזה יכול בית המשפט למפות את המצב האמיתי ולראות האם התנגדות האישה להרחבת זכויות הראייה מבוססת על טובת הילד בלבד, או שאינה אלא חלק מתכסיסי המאבק”.

ישנם מקרים שבהם דווקא האם מעוניינת שהאב יראה את הילדים, והוא אינו מעוניין. מה ניתן לעשות בעניין הזה?

”מבחינה משפטית, לא הרבה. אי אפשר להכריח אב להיות בקשר עם ילדיו. ישנם למרבה הצער מקרים כאלה, אם כי הם חריגים. לדעתי, אסור לאמא לוותר, למרות שלא פעם היא מרוצה מכך. אני חושב שכל אם צריכה לעשות ככל יכולתה לשכנע את בעלה להיפגש עם ילדיו כמה שאפשר”.

במקרים שבהם הילד עדיין תינוק בעת הגירויים,

קורה שהאמא אינה מאפשרת לאבא לקחת אותו ללא השגחתה. מה עושה אב שאינו מעוניין בליווי של גרושתו כאשר הוא נפגש עם ילדו?

”יש בעיה אמיתית בגיל הילדות. לא פעם האב טרם התקשר לילד, אינו יודע לטפל בו, ועם כל הרצון הטוב - קשה לו להיניק אותו. לכן, ניתן להבין את חששה של האם למסור את העולל בלי השגחתה הצמודה. מצד שני, לא אחת האבא אינו רוצה או מסוגל לראות את אשתו לשעבר. בנוסף, התחושה שהילד זקוק ל'שומר ראש', אינה נוחה לאב הטרי. לפעמים הפתרון הוא שהאב יקבל את הילד בליווי אמו, דבר שמרגיע את הגרושה”.

כשהילדים הופכים לכלי נשק במלחמה

גירויים הם עסק לא נעים, במיוחד כשהם מלווים בסכסוכים עקובים מדם. הילדים, בדרך כלל, הופכים כלי במלחמה של בני הזוג זה בזה.

האם יש דרך להגן על ילדים מפני מריבות ו'הרעלה' של ההורים זה נגד זה?

”קשה מאוד למנוע את התופעה המכוערת הזאת שמאפיינת סכסוכי גירויים רבים. ג'רי סינפולד, כבר אמר שנישואים הם אמנות הלחימה המתקדמת ביותר עולם. הורה נבון ישקיע הרבה מאמץ כדי למזער את התופעה. צריך סבלנות רבה וחוסן נפשי, ובעיקר אופטימיות, כדי להפוך זאת למצב אפשרי. אבל אם את שואלת אם ניתן לנקוט צעדים משפטיים בנושא, התשובה היא שבאין ברירה צריך לעשות זאת, אבל יש לקחת בחשבון שידם של השופטים קצרה מלעזור ברוב המקרים. אם אחד ההורים מטפח רעל באוזני הילדים, בין בגלוי ובין בצורה מתוחכמת, שום צו שיפוטי לא ימנע זאת. במקרים קיצוניים קובעים כי ההורה הלא משמורן יפגוש את הילד ב'מרכז הקשר' של לשכת הרווחה תחת עינה הפקוחה של פקידת סעד”.

כאשר המריבות קשות האם האישה יכולה לחייב את בעלה לעזוב את הבית כדי להגן על הילדים וגם לאפשר לה חיים רגועים?

”החוק למניעת אלימות במשפחה מאפשר לאישה להרחיק את הבעל מהבית בהליך מהיר, לפעמים מהיום להיום, במקרים של אלימות פיזית, אבל לא פעם גם כאשר יש 'רק' אלימות מילולית. אם השופט ישתכנע כי הילדים נפגעים ממריבות קשות, קיימת אפשרות שיוציא את הבעל מביתו. מדובר בהרחקה זמנית, אבל היא מרגיעה תכופות את האווירה”.

יש גברים הטוענים שנושים מעלילות לא פעם עלילות שווא כדי לסלקם מהבית. האם זו תופעה שכיחה?

”כן, זו תופעה לא חריגה. נשים משתמשות לא פעם בכלי הזה בחוסר תום לב ומסלקות מהבית בעל בטענות שווא כאמצעי במאבק הזוגי. במקרים האלה התוצאה לטווח ארוך עלולה לפגוע באישה ובילדים”.

בהדיינות של משמורת הילדים ועל הסדרי ראייה, בני הזוג נקלעים פעמים רבות ל"מרוץ סמכויות" בין בית המשפט למשפחה לבין בית הדין הרבני. <<

» "בראש ובראשונה", אומר דון-יחייא, "לא צריך להיכנס לפאניקה, אלא אם כן רוצים שעורכי הדין ירוויחו, שזה אולי רעיון לא רע..." הוא צוחק. "נשים חושבות שתמיד עדיף להן להידיין בבית המשפט האזרחי, ובעלים חושבים שהערכאה הדתית תמיד

טובה להם. האמת היא שברוב המקרים התוצאות בשתי הערכאות בנושא המשמורת וזכויות הראייה של האב הן זהות. גם שופטים וגם דיינים פוסקים במרבית המקרים על סמך תסקירי סעד, ולפעמים בעקבות חוות דעת של פסיכולוג. עם זאת, יש

לעתים הבדלים, ובמקרים מסוימים אכן עדיף לנשים להידיין בבית המשפט למשפחה".
מתי מתערבות הרשויות ומוציאות את הילדים משני ההורים?
"במקרים חריגים ביותר. מדובר בחוסר תפקוד <<

כיצד למזער את הפגיעה בילדים

הפסיכולוגית ד"ר עדנה כצנלסון, אומרת שכאשר רע בבית והזוגיות אינה מתפקדת, גיל הילד אינו צריך להוות פקטור בהחלטה על גירושים. לשיטתה, חשוב יותר שההורים הפרודים יקפידו על תיאום ביניהם ועל הרגלי ראייה מסודרים, למען בריאותו הנפשית של הילד



ד"ר עדנה כצנלסון

למתח גלוי, אבל ילדים מרגישים את המתח גם כשאנו גלוי. עדיף תמיד שהורים יגלו איפוק, ולא מתח מופגן. יש הורים החושבים שעל ידי הפגנת מתח הם יכינו את הילדים נפשית לקראת פירוד, אבל אין זה נכון".

מי צריך להכין את הילדים לפרידה?

"רצוי ששני ההורים יספרו לילד יחד על החלטתם להיפרד ויסיירו לו ששניהם אחראים להחלטה, אם כי ברור שילדים יודעים מי יזם את הגירושים, גם אם הדברים לא נאמרים במפורש. ההודעה המשותפת חשובה כדי שהילדים יקבלו מידע בסיסי משני ההורים לגבי השינוי בחייהם, ולא ישמעו דברים שונים מכל אחד. אם הילדים מביעים התנגדות להחלטה, חשוב שההורים יעבירו להם מסר שההחלטה התקבלה לאחר מחשבה ושאינן לילדים אפשרות לשנות אותה. אפשר לקבל בהבנה את כעסם וצערם של הילדים, אבל רצוי לא להשלות אותם שהם ירוויחו מהפירוד מתנות כפולות בימי הולדת או שיתגוררו בשני בתים".

איך אפשר להסביר לילדים על הגירושים?

"לילדים קטנים מאוד, בגיל שנתיים, אפשר ל'גייס' את ספרות הילדים המוכרת להם. למשל, 'ספר הפילפילים' של אלונה פרנקל, המיועד במקור להכין את הילד לקראת לידה של אח או אחות, אבל פורש בפניהם סיפור משפחתי. אפשר להסביר להם שהפילים אהבו פעם אחד את השני, אבל היום הם ברוגז והחליטו להיפרד ולגור בבתים נפרדים, ובכל זאת הם ימשיכו לאהוב את ילדיהם תמיד. חשוב להעביר לילד את המסר שמבוגרים יכולים להפסיק לאהוב זה את זה, אבל הם לא יפסיקו לאהוב את ילדם. 'ילד בגיל הגן צריך להסביר בשפתו שאבא ואמא כבר לא אוהבים כמו פעם. הם רבים ומתווכחים, ולכן החליטו לגור בבתים נפרדים. כמובן, שיש להבהיר לו שההורים ימשיכו לאהוב אותו ושהוא ימשיך לראות את שניהם".

לעתים אחד מבני הזוג מסית את הילד, או הופך כפייתי לגביו. מה עושים במקרה כזה?

"צריך לפנות לעובד סוציאלי שיש לו סמכויות, ולבקש שיתערב מיד ויפסיק את ההסתה. חשוב שהעובד הסוציאלי יסביר להורה המסית את הנזק. אפשר גם לערב גורם חינוכי, כמו הגנת בגן, או כל גורם אחר המקובל על שני ההורים".

כצנלסון מציינת שלאחר הפרידה חשוב שההורים יקפידו עד כמה שניתן על תיאום ביניהם ועל הרגלי ראייה מסודרים ולא ארעיים. כמו כן, חשוב שבבית ההורה שעזב הילד ירגיש שיש לו מקום משלו, עם מיטה, בגדים וצעצועים.

מה לעשות אם בבית החדש של ההורה אין מקום למיטה לילד?

"התופעה שבה ישנים ילד או ילדה במיטת ההורה, אינה נכונה. צריך לדאוג שילד יהיה מקום נפרד משלו. אם בעתיד להורה יהיה בן זוג חדש, הילד יאלץ לפנות את מקומו במיטה וירגיש דחוי. לכן, אם אין מקום, עדיף מזון על הרצפה על פני מיטה משותפת".

הפסיכולוגית ד"ר עדנה כצנלסון, אומרת שהשאלה אם להתגרש או לא תלויה במצב הקיים בין ההורים. כאשר המצב השולט בבית הוא של כעס, השפלה, ניכור, קור, ביקורת קיצונית, חוסר הידברות ותוקפנות, מודל הזוגיות בעייתי והילד אינו מרוויח מההורות הזוגית. לכן, במצבים כאלה אין טעם למשוך את מערכת היחסים בשביל הילדים, ראשית - מכיוון שהם חשופים למודל זוגיות גרוע, ושנית - מכיוון שההורים עצמם עלולים להרגיש שהם מקריבים קורבן עבור הילדים וידרשו ממנו בעתיד פיצוי על ההקרבה.

ישנם מצבים שבהם הורים ממהרים לפרק את הזוגיות מתוך רצון להגשמה עצמית. במקרה זה אחד ההורים חש שאינו מגשים את עצמו, תולה את בעיותיו בזוגיות ומרגיש שהן יפתרו ברגע שיתגרש.

כאשר אותם זוגות מתגרשים, יש ביניהם לא אחת יחסים של שיתוף, ויכול להיות שאם היו מנסים לתקן את הזוגיות, אפשר שהיו מצליחים. אבל יש זוגות שההידברות ביניהם יכולה להתקיים רק אחרי הגירושים, כיוון שבמצב שבו חיו תחת קורת גג אחת, לא הייתה הידברות מסיבות שונות.

האם ניתן לדבר על גיל מועדף של ילד כשרוצים לפרק את הזוגיות? האם עדיף להתגרש כשהילד הוא תינוק התלוי בעיקר באמו, או שרצוי למשוך את הנישואים עד שיגיע לגיל שנתיים וחצי?

"כאשר רע בבית והזוגיות אינה תורמת לילדים, גילם אינו מהווה שיקול, לכן, עדיף לפרק את הזוגיות. ההיבטים לטווח ארוך וקצר שונים בכל גיל. כשהילד צעיר מאוד, הוא גמיש יותר, מקבל שינויים בקלות רבה יותר ומסתגל למצב הנתון. ילד גדול יותר, יתקשה להשלים עם הגזירה, אבל אם הוריו ימשיכו לנהל מערכת נישואים מעורערת, לא יהיה לו מודל בריא לזוגיות לטווח הארוך. כשהילד תינוק, הוא גדל לתוך מציאות שבה הוריו חיים בנפרד. בטווח הקצר קל לו יותר להסתגל לכך ובטווח הארוך יהיה לו מודל של משפחה".

מהן התגובות של ילדים לאחר גירוש הוריהם?

"ילדים בגיל הרך, יראו סימני מצוקה בדרכים פחות ממוקדות: קשיי שינה, אכילה, קושי להיגמל מהרגלים, כמו מוצץ או חיתולים, חוסר שקט, תוקפנות וכדומה. ילדים גדולים יותר, יביעו את כעסם במפורש, אך גם אצלם יתבטאו קשיי הפרידה באי שקט, קשיי ריכוז, תלות בהורים ועוד.

כשיחסי הזוג קשים בגלוי, הילדים נושמים לרווחה עם הפירוד בתנאי ששני ההורים ממשיכים לתפקד כהורים ואף אחד מהם לא נעלם או מפסיק לתפקד. הנזק נגרם לילדים כאשר אחד ההורים נוטש. במקרה כזה הילד יכול להאשים את עצמו ולחשוב שאם ההורה שנטש לא הסתדר עם ההורה שנשאר, הוא עלול לא להסתדר גם אתו ו'להתגרש' ממנו".

יש הורים שמאפשרים לילדים להיות נוכחים בזמן ויכוחים ביניהם, הכנה של הילדים לפירוד. האם זה מעשה נכון?

"כשההורים במתח הילדים חשים בו, גם אם אין ויכוחים סוערים. מוטב כמובן שלא יהיו ויכוחים, כדי לא לחשוף ילדים לאלמות מילולית קשה או

קיצוני של שני ההורים בשל מחלות נפש או עיסוק בפילילים. לעתים האב נשפט למאסר ממושך והאם אינה כשירה לטפל בילדים. בדרך כלל, הילדים מוצאים זמנית למעון לילדים בסיכון או למשפחה אומנת. במקרים נדירים יותר – הם נמסרים לאימוץ.

מקרים הדורשים התערבות משפטית

לעתים קורה שבו זוג שאינו משלים עם הפרידה, במיוחד כאשר האישה עוזבת עם הילדים ללא הסדר, מנסה לאכוף את נוכחותו. למשל, הוא מגיע למוסדות הלימוד או ממתין לילדים מתחת לביתם.

איך מתמודדים עם התופעה הזאת?

"בדרך כלל, באמצעות המשטרה. אדם כזה קשה לשכנע בדרכי נועם. במקביל, יש לקבל צווים מתאימים מבית המשפט האוסרים על האב

נאבקים על מוסדות החינוך של הילדים. מה קורה כאשר אחד ההורים רוצה, למשל, להעביר את הילד לבית ספר דתי?

"מה שקורה הוא שההורים מספקים פרנסה לבתי המשפט. ברוב המקרים השופטים אינם מאשרים מעבר של ילד שהורגל לחינוך כללי או דתי. גם במקרה כזה יערב בית המשפט את הלשכה לרווחה חברתית שתביע את דעתה, והכל על פי עקרון טובת הילד. עם זאת, לא פעם הכוחנות גוברת, במיוחד כאשר האם המשמורנית רושמת ילד שלמד בבית ספר דתי לבית ספר חילוני, או להפך, ועד שהאב מניע את גלגלי המשפט – נוצרת עובדה בשטח שקשה לשנותה".

יש נשים העוברות לגור רחוק מאוד מהגרוש שלהן כדי לפגוע באפשרותו לראות את הילד. מה יכול אב כזה לעשות?

"לא הרבה. לעתים עומד בעל על הכללת סעיף בהסכם הגירושים האוסר על האישה לגור מעבר לאזור מסוים. הסכמה כזאת לא תועיל אם האישה תפר אותה. בתי המשפט

מחלוקות בין בני הזוג בנוגע לזהות המשלם. מי צריך לשאת בהוצאות האלה?

"ההוצאות הרפואיות דינן כדין מזונות, והן מוטלות על שני ההורים או לפעמים בחלקן הגדול על האב, כפי שיעקר נטל המזונות השוטפים מוטל עליו".

האם אב יכול למנוע מהאם לשלוח את הילדים לחוגים בטענה שאין לו אפשרות לממן אותם?

"סכסוכים רבים נסבים סביב הוצאה כזאת או הוצאה לקייטנה בגיל צעיר וכדומה. בדרך כלל, נקבע בהסכם הגירושים אם האב ישותף במימון חוגים, וזה כמובן מחייב אותו, גם אם דעתו אינה נוחה מחוג זה או אחר, או אם מצבו הכספי קשה. "כאשר העניין אינו מוסדר בהסכם או פסק דין והאב מסרב להוסיף כסף להוצאות מעין אלה – על האישה לספוג את ההוצאה או לפנות לבית המשפט בתביעה להגדלת המזונות. אישה אחת אמרה פעם: 'בעלי מאוד סנטימנטלי – הוא קשור לכל סנט שלו'".

יש רושם שהכסף הוא שם המשחק במרבית סכסוכי הגירושים.

"רוב המומחים סוברים שמשמורת משותפת אינה עולה בקנה אחד עם טובת הילדים. הטעם העיקרי הוא שילד זקוק בדרך כלל לבית אחד מרכזי, במיוחד לאחר המשבר הקשה שעובר עליו עם התפרקות המשפחה. אבל ייתכן שהמערכת הטיפולית עדיין לא ניערה מספיק את האבק מעל הדעה הזאת. בכל מקרה, יש להיזהר מאוד בהחלטה בנושא הזה, כיוון שיש לערוך בדיקה מעמיקה ומעקב אחר תגובות הילדים המצויים בהסדר של משמורת משותפת"



הצילומים מתוך הספר "זוג שממים" מאת עו"ד בני דן-חייא, בהוצאת רקיע

"זה לא רושם, זו עובדה. קשה אולי להאמין, אבל כמעט כל הסכסוכים הזוגיים נסבים על כסף. בדרך כלל מסוים זאת הצדדים בתאונות שווא, כאילו המריבות הן בנושא גידול הילדים או שלום בית ועוד".

לסיום, מה צריכים הורים רגישים ואכפתיים לעשות כדי למנוע פגיעה מילדיהם בגלל שלא הצליחו בנישואיהם?

"להתאמץ כדי לא להתגרש. לא רק בגלל הילדים, גם עבורם. אנשים רבים היו יכולים לשקם את זוגיותם אם היו משקיעים בשיפור היחסים חלק מהאנרגיה שהם מבזבזים על ריסוק היחסים ביניהם. צריך לפנות בעוד מועד לטיפול זוגי, בשלב שבו עדיין ניתן לתקן. בקיצור: הבאתם ילדים לעולם – יש לכם אחריות רבה כלפיהם. כמובן, אסור לצעוק ולערוך מריבות קשות ותכופות ליד הילדים.

"מישהו תיאר את הנישואים שלו כך: 'בשנה הראשונה הוא דיבר והאישה הקשיבה. בשנה השנייה היא דיברה והוא הקשיב. בשנה השלישית שניהם דיברו – והשכנים האזינו...' היה והגירושים בלתי נמנעים, הורים טובים יעשו מאמץ עליון להתגרש בהסכמה, בהליך של גישור ובלי הקזת דם. הם יודו לעצמם, והילדים – בבוא היום – יודו להם".

אינם מחייבים אישה לחזור למגוריה הקודמים, אבל ניתן לפעמים להפחית את גובה המזונות בשל הוצאות הנסיעה הנגרמות לבעל, או הפסד הכנסה כתוצאה מכך. היו מקרים ששופטים הורו לאישה שעברה לעיר רחוקה בניגוד להסכם, להביא את הילד לאביו בחלק מימי הביקור ולהחזירו מהאב".

תופעה קשה מתרחשת לעתים כאשר זוג מתחתן ולאחד מהם ילדים מנישואיו הקודמים. בן הזוג החדש מתקשר לילדים והם אליו, ואחרי שזוג זה מתגרש מתנתק הקשר עם הילדים האלה. האם יש לאב או לאם הלא ביולוגיים זכויות מגע עם הילדים?

"על פי החוק, לא. ואכן, לעתים מתרחשות טרגדיות כפי שתיארתי. לפעמים הילדים של כל צד מהנישואים הראשונים מתקשרים מאוד אלה לאלה, ואחרי הגירושים הנוספים הם מאבדים קשר".

מי אחראי להוצאות

משבר הגירושים גורם לעתים להוצאות מיוחדות עבור הילדים. למשל, צורך בטיפול פסיכולוגי או כל טיפול רפואי אחר. לדוגמה, כאשר ילד מתחיל לגמגם בשל טראומת הפירוד של הוריו, ומתעוררות

להעמיד את הילדים בקונפליקט מאיים. השופטים קובעים הסדרי ראייה מסודרים ורואים בעין רעה ניסיונות ליצור עובדות בשטח, כאשר האב מגיע לגן ונפגש עם הילד ללא תיאום, ולעתים גם לוקח אותו מכיתתו בשעות הלימודים".

האם אישה רשאית למנוע מהילדים לפגוש את אביהם, כאשר לדעתה הוא גר בתנאים לא הולמים, או למשל כאשר הילד סובל מאסתמה והאב מעשן או גר עם בת זוג מעשנת?

"החוק מחייב את שני ההורים לדאוג לשלומם של ילדיהם. אבל כידוע מריבות רבות פורצות משום שכל צד מפרש אחרת מצבים שונים. אם יש פסק דין הקובע את הסדרי הראייה, האישה אינה רשאית לעשות דין לעצמה ולמנוע מהאב לקחת את ילדיו כרצונו. הפתרון העומד בפני האישה במקרים כאלה הוא לפנות לפקידת הסעד או לבית המשפט בבקשה לשנות את הסדרי הראייה".

אני שומעת על יותר ויותר מקרים שבהם ההורים